

троль за охороною цих пам'яток; рекомендовано також Відділу охорони пам'яток при МКМ подати та скоректувати з ІА АН УРСР план-графік земляних та будівельних робіт у зоні розташування пам'яток на 1991—1995 рр.; ІА АН УРСР підготувати визначення балансової вартості пам'яток, в першу чергу Ольвії та Березані; вирішувати всі питання господарської діяльності у зонах пам'яток з обов'язковою участю АН УРСР та державних органів охорони пам'яток; підтримати пропозицію Інституту «Гипрогор» про включення Березанського поселення у склад заповідника «Ольвія»; з метою забезпечення збереження природно-історичного середовища визнано доцільним Миколаївському облвиконкому встановити спеціальний режим відвідування Березані туристськими групами; запропоновано також розгорнути широку популяризаційну діяльність: видання буклетів, проспектів, створення комерційної пересувної виставки археологічних матеріалів з залученням найбільш цікавих зразків з колекції Ольвійського заповідника, ІА АН УРСР, Державного Ермітажу. Важливою ланкою визначено проведення робіт по створенню екскурсійно-туристичної інфраструктури: для цього має сенс проробити питання про організацію акціонерного товариства, впорядкувати і забезпечити інтенсивний розвиток сувенірно-рекламного виробництва з відрахуванням частини прибутків на охорону та музеєфіка-

Одержано 01.04.91

цію пам'яток Ольвійської округи. Вважати за необхідне всі плани по створенню туристської інфраструктури узгоджувати з ІА АН УРСР, з наданням останнім науково-методичної допомоги всім організаціям майбутнього акціонерного товариства.

В процесі роботи була впорядкована також структура координаційної Ради, у складі якої створено п'ять секцій за напрямками діяльності, а саме: популяризації та пропаганди пам'яток археології та історії (керівник — А. Д. Коваль, замісник голови Миколаївського облвиконкому), реставраційно-консерваційних робіт на пам'ятках археології (керівник — В. В. Крапівіна, к. і. н., зам. начальника Ольвійської археологічної експедиції ІА АН УРСР), охорони пам'яток сільської округи Ольвії (керівник — І. О. Снитко, ст. н. с. Миколаївського краєзнавчого музею), розвитку інфраструктури (керівник — Н. Т. Мельник, зам. голови Очаківського райвиконкому), сувенірного виробництва (керівник — Ю. М. Іщенко, голови міськвиконкому м. Очакова).

Прийнято рішення підготувати перспективні плани роботи секцій та Ради в цілому, надрукувати матеріали першого засідання препринтом.

Наступне засідання Ради відбудеться влітку 1991 р. Воно буде присвячено проблемам подальшого дослідження, охорони, консервації, реставрації, музеєфікації та використання Березанського поселення.

ВІТАЄМО ЮВІЛЯРІВ!

До 95-річчя Марії Іванівни Вязьмітіної

22 квітня 1991 року виповнилось 95 років відомому радянському вченому, талановитій дослідниці сарматських та пізньоскіфських старожитностей України, мистецтвознавцю та антикознавцю Марії Іванівні Вязьмітіній — кандидату історичних наук, лауреату Державної премії УРСР.

М. І. Вязьмітіна народилася в с. Крупнодеринці Бердичівського району Київської області, в сім'ї службовців. По закінченні Фундуклеевської жіночої гімназії в Києві вона, золота медалістка, навчалася на історико-філологічному факультеті Київських Вищих жіночих курсів, слов'яно-руське відділення яких закінчила 1922 р. із ступенем кандидата філологічних наук. Ще навчаючись на Курсах, Марія Іванівна

почала трудовий шлях, працюючи викладачем у Всеросійській Земській Спілці, в редакціях газет.

Подальша наукова доля М. І. Вязьмітіної пов'язана з археологією та мистецтвознавством. З 1923 р. вона навчалася на мистецтвознавчому відділенні історико-філологічного факультету Київського археологічного інституту, а після закриття його, з 1927 по 1929 р. проходила аспірантуру при Музеї мистецтва ВУАН в Києві та Харкові. Після захисту промоційної роботи на звання наукового працівника-мистецтвознавця до 1934 р. Марія Іванівна очолювала відділ мистецтва Сходу, створений нею при Музеї мистецтва ВУАН. Це були роки творчих пошуків дослідниці, експедицій в Середню Азію, на Кавказ та в Крим, напруженої наукової праці. Але то були й роки, коли справжні дослідницькі роботи вже відчували ідеологічний тиск сталінської системи. 1934 р. відділ Сходу закривається.

М. І. Вязьмітіна почала працювати в наукових бібліотеках — спочатку в Інституті геології та мінералогії, потім в Київському Будинку архітекторів. Завдяки глибокій ерудиції, знанню мов — англійської, французької, німецької, польської, італійської, болгарської, арабської, турецької, іспанської, грецької, латини, санскриту, таджицької, а також іншим науковим яkostям Марія Іванівна була жаданою співробітницею будь-якої наукової установи. Та зв'язок дослідниці з археологією не уривався. 1937 р. вона бере участь в роботах Термезької археологічної комплексної експедиції і керує 3-м загonom, що здійснював розкопки на городищі Айртам.

По війні шлях Марії Іванівні як археолога продовжується. З 1946 р. вона працює начальником 2-го загону Південно-Туркменської археологічної експедиції і протягом чотирьох сезонів здійснює дослідження на городищі Нова Ніса — столиці парфянської держави. Одночасно з польовими дослідженнями М. І. Вязьмітіна 1947 р. захищає дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата історичних наук — другу в своєму житті. 1948 р. її запрошують до Інституту археології АН УРСР, де вона працювала до 1970 р.

Тогочасний зав. відділом скіфо-античної археології член-кореспондент АН УРСР Л. М. Славін писав: «Інститут археології запросив тов. Вязьмітіну із спеціальною метою — взятися за розробку питань скіфології. До такої праці тов. Вязьмітіна цілком підготовлена: вона має широку ерудицію в археологічній та мистецтвознавчій літературі про античну епоху як у Східній Європі, так і на близькому Сході, володіє багатьма мовами..., тов. Вязьмітіна зараз є на Україні єдиним сходознавцем-істориком культури» (з протоколу атестації). Ці офіційні рядки повністю підтверджуються подальшою роботою Марії Іванівни в Інституті археології АН УРСР.

На початку 50-х років розгорнулись великі археологічні дослідження на півдні України. Молочанська експедиція під керівництвом д. і. н., професора О. І. Тереножкіна, в складі якої працювала і М. І. Вязьмітіна, 1951 р. почала досліджувати кургани біля села Новопилипівка та радгоспу «Аккермень» на Мелітопольщині. Більшість з них утворювала сарматський могильник I ст. до н. е. — III ст. н. е. Вперше за роки існування української археології було здобуто такий численний матеріал, що потребував найскорішого наукового тлумачення. М. І. Вязьмітіна взялася за цю роботу, і відтоді її ім'я назавжди ввійшло до історії вітчизняного сарматознавства. Вже за 2 роки по закінченні розкопок Марія Іванівна здійснює першу попередню публікацію матеріалів могильника (ВССА — М., 1954), а згодом у співавторстві з О. І. Тереножкіним, В. А. Іллінською та Є. Ф. Покровською — повну публікацію (АП УРСР. — К., 1960. — Т. 8). Підсумком досліджень М. І. Вязьмітіної з сарматської археології став узагальнюючий розділ «Сарматський час» (Археологія Української РСР. — К., 1971. — Т. 2), за який вона нагороджена Державною премією УРСР.

Узагальнюючий характер мав також її нарис з історії сарматів та їхньої культури в «Нарисах стародавньої історії УРСР» (К., 1957). В цих працях сарматські пам'ятки України вперше постали перед науковою громадськістю не як маловідомі, розкидані по степу знахідки, а у вигляді чіткої системи датованих пам'яток, об'єднаних у певні хронологічні групи і, найголовніше, пов'язаних з сарматською культурою Дону, Поволжжя, Кубані — земель, звідки сармати прийшли до причорноморських степів і з якими вони постійно підтримували тісні зв'язки. Степи на захід від Дону, що певний час для дослідників були *Terra incognita Sarmatica*, розкрили свої таємниці. Вже будучи на відпочинку, Марія Іванівна перевидала цей розділ російською мовою (Археология Украинской ССР.— К., 1986.— Т. 2), значно доповнивши його новими матеріалами та розширивши висновки на базі сучасного рівня сарматознавства.

Водночас з вивченням історії та культури сарматів М. І. Вязьмітіна багато працювала над ліквідацією ще однієї тогочасної «білої плями» української археології — дослідженням культури пізніх скіфів, сучасників та сусідів сарматів. Вона здійснила багаторічні та масштабні розкопки Золотобалківського городища (1953—1959 рр.) та могильника (1959, 1962—1963 рр.) — на той час однієї з небагатьох відомих пізньоскіфських пам'яток. Результати своїх робіт та результати робіт колег (А. В. Добровольського, К. А. Бреде, Е. О. Симоновича) Марія Іванівна підсумувала в двох монографіях — «Золота Балка» (К., 1962) та «Золотобалківський могильник» (К., 1972). Поряд з монографіями Т. М. Висоцької та Е. О. Симоновича по Неаполю Скіфському ці книжки є до цього часу єдиними фундаментальними працями з пізньоскіфської археології.

Науковим роботам М. І. Вязьмітіної притаманні ретельність та точність викладення матеріалу, широка ерудиція і глибина аналізу, доскональне знання проблеми. Уявна обережність деяких її висновків свідчить про високу вимогливість, перш за все, до себе та справжню наукову принциповість. Втім, наукове надбання М. І. Вязьмітіної є тим ґрунтовим фундаментом, що назавжди закладений до вивчення цілої доби раннього залізного віку — сарматського часу.

До 70-річчя

Євгена Володимировича Максимова

Цього року виповнилося 70 років Євгену Володимировичу Максимову — відомому фахівцю з археології та історії стародавнього населення України рубежу нашої ери, доктору історичних наук, провідному співробітнику Інституту археології Академії наук України. З цією установою пов'язана трудова діяльність Є. В. Максимова, який працює в Інституті вже понад 40 років, відразу після закінчення у 1949 р. Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка.

У 50-60 рр. Є. В. Максимов багато уваги і часу, як упорядник і редактор, віддав інститутським науковим виданням — збірникам «Археологія». «Археологічні пам'ятки УРСР», «Краткие сообщения Института археологии», яких вийшло понад 40 томів. У 70—80 рр. він був заступником відповідального редактора нашого журналу-квартирника «Археологія». В той же час він проводив польові дослідження пам'яток раннього залізного віку, серед яких його увагу привернули тоді ще мало відомі матеріали зарубинецької культури, що саме виходила на авансцену слов'янської археології. Зарубинецька культура стала предметом гострої дискусії, адже багато з вітчизняних дослідників вважало, що зарубинецькі старожитності відбивають процес походження і найранішої історії слов'ян, всупереч іншій апріорній версії, яка мала чимало прихильників серед європейських і вітчизняних археологів про приналежність зарубинецької культури давнім германським племенам, що прийшли на Подніпров'я десь на рубежі нашої ери.

Для вирішення зарубинецької проблеми на тому етапі необхідні були нові археологічні матеріали, на здобуття яких спрямували свої зусилля вітчизняні дослідники, в тому числі — і Є. В. Максимов, якому за багато років праці вдалося дослідити шляхом розкопок понад 20 зарубинецьких могильників та поселень Подніпров'я. Саме ці широкі польові роботи створили йому основу для написання трьох монографій